

✓ TỔ CHỨC KHÔNG GIAN KIẾN TRÚC CẢNH QUAN CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC, CAO ĐẲNG

□ PGS.TS Phạm Hùng Cường
Trưởng ĐH Xây dựng

Không giống như các loại hình kiến trúc khác, thiết kế kiến trúc cảnh quan và tổ chức không gian các trường Đại học, Cao đẳng có vai trò hết sức quan trọng trong việc nâng cao chất lượng đào tạo, nâng cao tinh thần mỹ kiến trúc cũng như góp phần mang lại hiệu quả đầu tư cao. Điều này cũng đặc biệt phù hợp với mô hình các khu Đại học tập trung hiện nay đang bước đầu được triển khai xây dựng trên cả nước. Rất cần tạo dựng để nhấn mạnh một môi trường học thân thiện, xác lập các giá trị văn hóa học đường bên cạnh các giá trị sống khác cho một khu đại học tập trung văn minh, hiện đại ở nước ta.

Việc tổ chức không gian kiến trúc cảnh quan trong các trường Đại học, Cao đẳng có một vai trò quan trọng bởi nó không chỉ là việc thiết lập các không gian chức năng hợp lý, có tính thẩm mỹ mà hơn nữa nó còn góp phần tạo nên môi trường học tập thân thiện, tạo lập văn hoá học đường. Một trong những nhân tố tạo nên sự thành công trong công tác đào tạo của các trường Đại học, Cao đẳng.

Trong chiến lược phát triển đào tạo Đại học, Cao đẳng của quốc gia, việc lấy người học làm đối tượng trung tâm đã được khẳng định và môi trường không gian vật chất đóng góp một phần không nhỏ để thực hiện được mục tiêu đó.

Một ngôi trường bản, lôn xôn, nhếch nhác khó có thể tạo nên một không khí học tập nghiêm túc. Một ngôi trường mà học sinh vẽ bậy và xả rác khắp mọi nơi cần phải xem lại các khía cạnh xã hội, văn hóa học đường bởi các ứng xử đó chỉ khi các học sinh không tôn trọng chính mục tiêu học tập mà mình đang theo đuổi, không hy vọng vào tương lai tốt đẹp mà nhà trường sẽ mang lại cho mình qua việc học tập. Một ngôi trường chỉ có các lớp hoặc xếp hàng như trại lính khó có thể tạo cho người học có tình cảm gắn bó với ngôi trường, tạo được động lực tốt cho việc học tập.

Như vậy ngoài những yêu cầu về chức năng học tập, phục vụ học tập và các chức năng giao thông, sinh hoạt cơ bản khác, tổ chức không gian kiến trúc cảnh quan trong trường cần quan tâm nhiều đến ý nghĩa tinh thần, việc tạo dựng văn hoá và môi trường thân thiện cho người học với nhiều khía cạnh thể hiện khác nhau.

Tựu chung lại, công tác tổ chức không gian kiến trúc cảnh quan trong quy hoạch thiết kế các trường đại học, cao đẳng đơn lẻ hay trong các khu đại học tập trung đều cần đạt được các giá trị sau:

Thể hiện triết lý đào tạo

Mỗi một trường Đại học hay Cao đẳng đều cần có triết lý đào tạo của nhà trường và các không gian kiến trúc quy hoạch phải góp phần phản ánh triết lý đào tạo của ngôi trường đó. Không gian thể hiện sự nghiêm túc, chính xác, chuẩn mực trong các trường kỹ thuật hay bay bổng kích thích sáng tạo trong các trường nghệ thuật tùy theo tính chất

của mỗi trường, triết lý học tập đào tạo của mỗi trường mà nó thể hiện. Đây chính là cơ sở để cho việc hình thành ý đồ tổ chức không gian cảnh quan tổng thể.

Trong tổng thể quy hoạch một khu ĐH tập trung, việc thể hiện triết lý đào tạo cũng là việc nên xây dựng trật tự theo các cấp độ khác nhau của cả khu ĐH tập trung, cũng như mỗi trường thành viên. Tuy có khác nhau, nhưng tựu chung lại vẫn tạo ra được một triết lý với mục tiêu đào tạo thống nhất, rõ nét.

Thể hiện bề dày lịch sử, tính truyền thống

Mỗi một ngôi trường đều có bề dày lịch sử của nó và có nhiều sự kiện đáng ghi nhớ. Tính truyền thống có tác dụng giáo dục tốt cho thế hệ sau. Vì vậy những sự kiện lịch sử truyền thống của nhà trường không phải chỉ được thể hiện bằng các bức hình treo trong phòng truyền thống mà có thể được hình tượng hóa qua các hiện vật, tranh tường, điều khắc trong không gian sân trường, nơi mà mọi người đều có thể nhìn thấy và có cảm xúc về nó hàng ngày. Một trường ĐH của Australia còn có một không gian trưng bày trong sân trường đoạn kết cấu thép của một chiếc cầu bị gãy do thiết kế sai như một lời nhắc nhở đối với cả thầy và trò trong công tác đào tạo.

Không gian của các sự kiện, tạo hình ảnh biểu trưng

Cũng rất cần có không gian của các sự kiện, không gian cho các hình ảnh lưu niệm bởi hàng năm nhà trường nào cũng có các sự kiện đón sinh viên mới và tiễn sinh viên cũ ra trường. Trong những ngày đó, các không gian, hình ảnh có tính biểu trưng của nhà trường thường được lựa chọn làm phông cho các bức hình lưu niệm. Đây là những không gian hết sức có ý nghĩa cho việc truyền bá hình ảnh của nhà trường ra xã hội. Việc thiết kế các không gian có hình tượng biểu trưng cho nhà trường, cho việc chụp ảnh lưu niệm cần được coi là một trong những nhiệm vụ của việc tổ chức kiến trúc cảnh quan. Có thể là trước công trình kiến trúc tiêu biểu (thư viện, nhà học, hội trường, nhà hành chính...), cũng có thể là trước bức tượng

hay biểu trưng của nhà trường, trước cổng trường... Có rất nhiều vị trí trong không gian trường để người thiết kế có thể lưu tâm tạo dựng. Trường Đại học xây dựng khi dựng lên một dàn thép với nút cầu trong sân trường đó là nơi được sinh viên yêu thích thường chọn làm nơi chụp ảnh lưu niệm khi ra trường. Trường Đại học Bách Khoa Hà Nội không gian trước nhà giảng đường chính là không gian đẹp được các bạn sinh viên lựa chọn. Với các khu ĐH tập trung, điều này góp phần tạo ra cá tính cho mỗi không gian nhỏ riêng trong tổng thể quy hoạch chung của toàn khu. Đây cũng là yếu tố tạo ra các giá trị điểm nhấn nhận biết cho từng không gian trong tổng thể một không gian đặc sắc lớn.

Không gian mở cho việc học tập, nghỉ ngơi và giao lưu

Trường Đại học và Cao đẳng, thời gian học tập của sinh viên là cả ngày, không chỉ là thời gian lên lớp mà còn là thời gian tự học với nhiều cách học khác nhau: Học trong thư viện, trên giảng đường, theo nhóm, thậm chí trong vườn cây hoặc bên hồ nước. Sân vườn và cảnh quan ngoài trời là yếu tố quan trọng để tạo nên các không gian đó, giúp cho việc học tập bớt căng thẳng. Không gian mở ngoài nhà cũng tạo điều kiện để phát triển các hoạt động theo nhóm của sinh viên, không gian giao lưu bạn bè và cũng là nơi thường để lại nhiều kỷ niệm. Các khu vực sân khấu ngoài trời, sân thể thao, đường dạo quanh hồ nước, vườn cây trước khu vực nhà ăn... là những không gian tinh thần rất có ý nghĩa với sinh viên.

Khai thác các yếu tố cảnh quan địa phương

Mỗi một trường với quy mô từ vài hecta đến vài chục hecta trở lên đều có khả năng khai thác địa hình, cảnh quan địa phương để tạo dựng các hình ảnh đặc trưng và các không gian có dấu ấn. Các vật liệu địa phương như đá, đá ong, gạch trần, gốm, đá cuội, địa hình đồi hay đồng bằng, sông hồ, cây xanh đặc thù địa phương đều cần được khai thác vào việc tạo dựng cảnh quan. Trường Đại học Kinh tế quốc dân (Hà Nội) trước đây có con sông nhỏ với chiếc cầu chầy qua là hình ảnh có ấn tượng với sinh viên. Nay sông ô nhiễm

do bị cố gắng hóa, hình ảnh đẹp mất đi mà chưa có sự tạo dựng khác thay thế. Các trường vùng trung du Vinh Phúc, Phú Thọ rất có ưu thế trong việc khai thác địa hình cảnh quan đặc thù. Trường Đại học công nghệ QUT (Brisban- Australia) nằm ven bờ sông có công viên thực vật ngay cạnh trường, đây là không gian lý tưởng cho sinh viên nghỉ ngơi thư giãn, nhất là những lúc nghỉ trưa giữa 2 buổi và cũng là nơi sinh viên thường tập chạy rèn luyện sức khỏe.

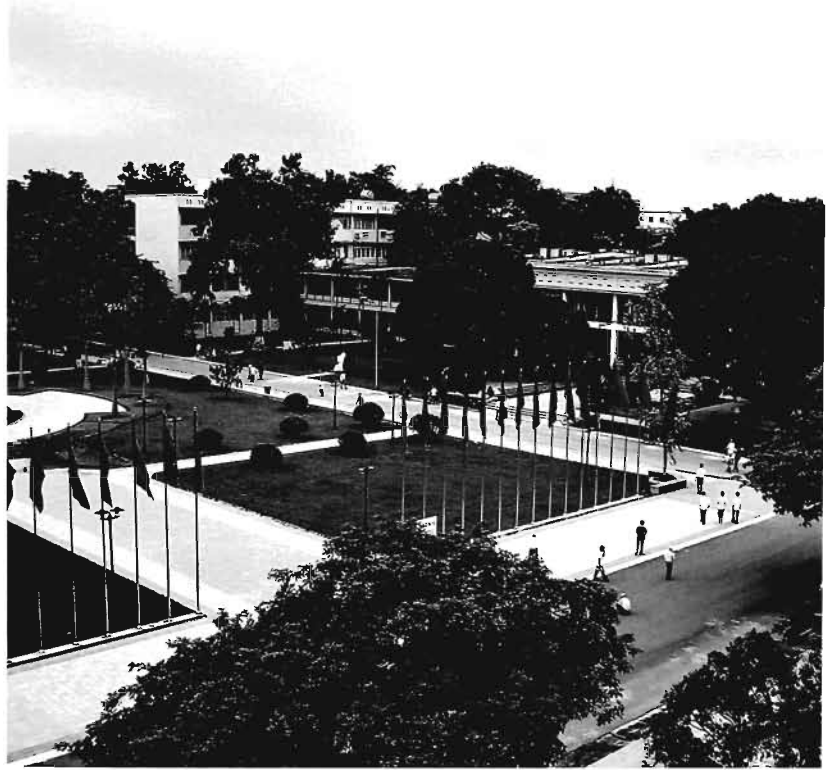
Một số những ứng dụng nghiên cứu

Các KTS của Công ty tư vấn Đại học Xây dựng đã vận dụng các quan điểm trên trong thiết kế quy hoạch và lập dự án đầu tư cho nhiều trường Đại học, Cao đẳng giai đoạn gần đây. Các thiết kế do có những sáng tạo, phù hợp với điều kiện kinh tế và có tính khả thi cao.

Trường Cao đẳng nghề Cơ điện Phú Thọ được hình thành theo quy hoạch mới năm 2008 với sự sát nhập phần đất của Viện nghiên cứu Chè cũ do tạo nên hình thái đất đặc biệt. Toàn trường nằm trên 2 quả đồi, giữa là khe suối sâu, chênh độ cao tới 15m. Khu vực Viện Chè cũ là khu ký túc xá, nhà ăn, khu đồi bên này là khu hành chính, học tập. Việc liên kết trước đây thông qua tuyến đường thị trấn đi trước cổng 2 cơ quan.

Đơn vị tư vấn do đề xuất việc liên kết bằng giải pháp cầu bắc qua khe suối, dạng cầu treo, 2 bên bờ suối được cải tạo thành các tuyến đường đi dạo, cây xanh, vườn hoa. Có đập nhỏ để giữ nước trong mùa cạn tạo nên các ao giặt cấp dưới cầu. Từ trên cầu nhìn xuống sẽ thấy toàn cảnh của 2 bờ suối với đường đi dạo, vườn hoa và mặt nước. Đây sẽ là không gian được yêu thích của sinh viên với việc đi dạo theo 2 bờ hay ngắm nhìn cảnh quan từ trên cầu.

Khu vực lớp học và nhà thực hành Điện tử - Tin hoặc là một không gian học tập chính của nhà trường, cải tạo từ các khối nhà học 2 tầng cũ. Các khối học quay 3 mặt quanh sân chung, hướng ra phía trục đường chính của trường, địa hình cao. Với ưu thế này hình ảnh chính, tạo điểm nhấn trong không gian được tạo dựng bởi khối thang và sảnh đón vào. Trong đó khối thang cao vượt lên mái có các phù điêu trang trí, treo biểu trưng của nhà trường là điểm nhấn được dẫn hướng bởi các bậc và tuyến

▲ Trường ĐH Bách Khoa Hà Nội

đường lát gạch màu hướng từ phía đường. Mảng cỏ bên cạnh làm phong được tạo dốc nghiêng với các chữ hoa trang trí. Khu vực này sẽ là nơi học sinh chụp ảnh lưu niệm để ghi dấu những thời sinh viên.

Các không gian khác như khu vực nhà thư Viện, nhà thể chất đều tạo dấu ấn của cảnh quan địa hình, gắn kết với hình thức kiến trúc. Trường Cao đẳng nghề Cơ khí nông nghiệp (Vinh Phúc) cũng có những ưu thế về cảnh quan địa hình và do được khai thác tốt trong quá trình thiết kế.

Mặt nước tự nhiên nằm giữa các quả đồi được thiết kế kè bờ tạo thành các hồ nước, liên kết khối học với khối sân thể thao, thực hành máy xúc tạo nên khu vực cảnh quan đẹp rộng gần 5 hecta. Hồ nước nằm ở cuối trục đường chính của trường tạo nên một khung cảnh ấn tượng, không gian mở này cũng có thể được quan sát từ khối nhà hoặc 4 tầng, nhà xưởng 2 tầng do các công trình đặt trên đồi.

Việc sử dụng vật liệu gạch trần, đá là chất liệu liên kết hình ảnh, nhắc về một vùng đất gốm Hương Canh nổi tiếng đã từng đi vào câu ca dao. Khối lớp học 4 tầng được xây dựng hình chữ U, xung quanh có hệ thống dàn cây leo với dự

kiến là hoa giấy màu đỏ, vàng quanh năm. Giờ ra chơi đây là những không gian nghỉ giải lao thú vị cho sinh viên, nơi các nhóm có thể quây quần trò chuyện dưới dàn cây ngay cạnh lớp học.

Còn nhiều ví dụ khác cho các trường như: ĐH Hàng Hải (Hải Phòng), Đại học Thủy lợi (Cơ sở 2), trường Công nhân kỹ thuật cao Hà Nội... thể hiện sự tìm tòi sáng tạo của các KTS trong việc tổ chức không gian kiến trúc cảnh quan, không gian mở trong các trường Đại học, cao đẳng. Đây cũng là những trải nghiệm thực tế của những người làm tư vấn thiết kế đồng thời cũng là những giáo viên trực tiếp tham gia công tác giảng dạy đào tạo đại học.

Sự phát triển mạnh mẽ của hệ thống các trường đại học cao đẳng giai đoạn gần đây đang đòi hỏi tiếp tục có những sự trao đổi, tổng kết kinh nghiệm và những nghiên cứu sâu sắc hơn nữa của các nhà chuyên môn để phục vụ cho công tác quy hoạch, thiết kế đóng góp vào sự phát triển có chất lượng cao của công tác đào tạo trong giai đoạn tới.